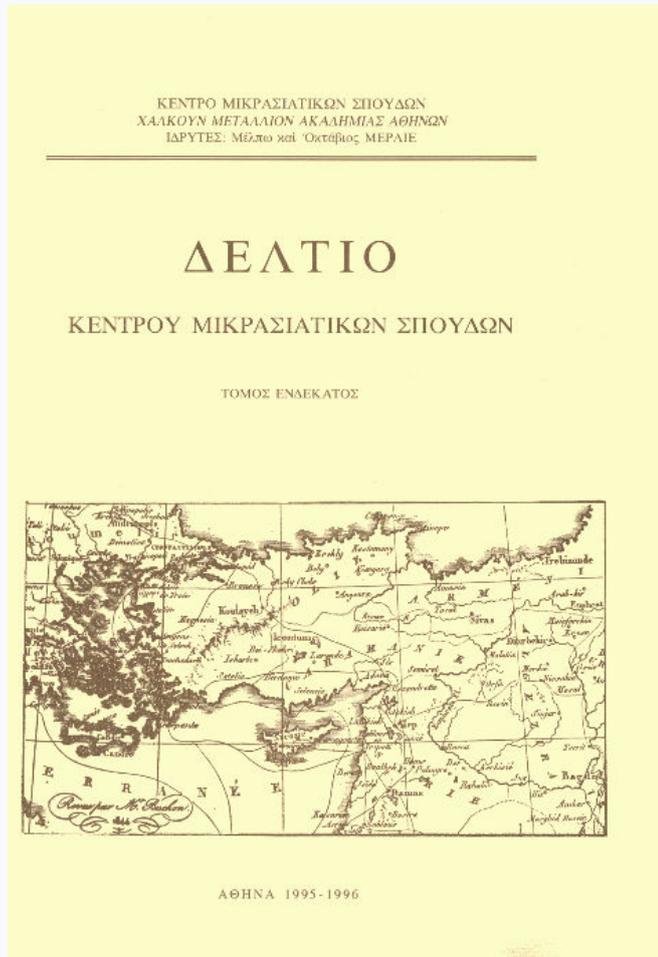

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 11 (1995)

Μάγδα Μ.Κιτρομηλίδου, Το Μικρασιατικό ζήτημα στην εφημερίδα Πάφος της Κύπρου

Σταύρος Θ. Ανεστίδης

doi: [10.12681/deltiokms.65](https://doi.org/10.12681/deltiokms.65)

Copyright © 2015, Σταύρος Θ. Ανεστίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ανεστίδης Σ. Θ. (1995). Μάγδα Μ.Κιτρομηλίδου, Το Μικρασιατικό ζήτημα στην εφημερίδα Πάφος της Κύπρου. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 11, 409–411. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.65>

έθνικῶν κέντρων: δὲν ἐπρόκειτο πλέον γιὰ τὴν ἀντιπαράθεση ἀλτρωτισμοῦ/έθναρχίας ἀλλὰ γιὰ παρατάξιμη ἀντιπαλότητα, ἐφ' ὅσον τὸ Πατριαρχεῖο παρέμενε προσκολλημένο στὸν βενιζελισμό παρὰ τὴν ἐπικράτηση τῶν βασιλικῶν στὴν Ἀθήνα. Δεδομένου πάντως ὅτι ὁ συγγραφέας διαπραγματεύεται τὸ θέμα του μέσα ἀπὸ τὸ πρίσμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, εἶναι ἀρκετὰ ἐνδιαφέρουσες καὶ χρήσιμες οἱ ἀντιδράσεις τὶς ὁποῖες καταγράφει, προερχόμενες τόσο ἀπὸ τὰ πρεσβυγενῆ πατριαρχεῖα καὶ τὴν Ἀρχιεπισκοπὴ Κύπρου ὅσο καὶ ἀπὸ ἱεράρχες τῆς Ἰωνίας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης.

Γιὰ τὸ ἀντικανονικὸν πάντως τῆς ἐκλογῆς, ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ ἐδῶ ἡ ὑπόμνηση τῆς ἀπόψεως τοῦ Μανουὴλ Γεδεών, «Δῆθεν ὑπὲρ νόμων ἀγών», *Πρωτεύουσα*, ἔτος Α', ἀρ. 93, 94, 99, 101 (4, 5, 10, 12 Ἰανουαρίου 1922), ἐκφρασμένης ἐν θερμῷ, ἐν τούτοις σημαντικῆς ὡς πρὸς τὴν προσέγγιση τοῦ ζητήματος ἀπὸ τὴν σκοπιὰ ἐνὸς γνήσιου πολέμιου τοῦ φυλετισμοῦ καὶ τῶν ἐθνοκεντρικῶν πολιτικῶν.

Θὰ ἤθελα νὰ κλείσω τὸ παρὸν σημεῖωμα μὲ τὴν ἀκόλουθη σκέψη: Ἡ παρούσα μελέτη ἀποτελεῖ μία ἀπὸ τὶς ὄχι συνήθεις περιπτώσεις κατὰ τὶς ὁποῖες ἓνας μελετητῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας διαπραγματεύεται τὸ θέμα του ἐπιδιώκοντας καὶ τὴν προσέγγιση τῶν ἐκφάνσεων ποῦ ἄπτονται τοῦ πεδίου τῆς θύραθεν ἱστορίας. Ἡ ἔλλειψη πάντως τῆς ἀρετῆς αὐτῆς ἰσχύει καὶ στὸ ἀντίστροφο σχῆμα καὶ συνίσταται στὴν ἀγνοία, ἀν ὄχι στὴν παραγνώριση, σημαντικῶν καὶ οὐσιωδῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων ἐκ μέρους τῆς νεοελληνικῆς ἱστοριογραφίας.

ΣΤΑΥΡΟΣ Θ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

Μάγδα Μ. Κιτρομηλίδου, *Τὸ Μικρασιατικὸ Ζήτημα στὴν ἐφημερίδα Πάφος τῆς Κύπρου*, Λευκωσία 1994, 216 σσ.

Στὴν Κύπρο, ἡ ἐθνικιστικὴ ἰδεολογία ποῦ εἶχε μεταλαμπαδευτεῖ ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸ κράτος στὸ πλαίσιο τῆς πολιτικῆς τοῦ ἐθνικοῦ κέντρου ἐπιβίωσε καὶ ἔπειτα ἀπὸ τὴ Μικρασιατικὴ Καταστροφή, ἡ ὁποία, ἀν μὴ τί ἄλλο, ἀποτελέσει ἰσχυρὸ ὄρασμα γιὰ τὸν ἑλλαδικὸ ἀλτρωτικὸ ἰδεαλισμὸ. Ἡ κλιμάκωση, πάντως, τῶν κυπριακῶν διεκδικήσεων, ὕστερα ἀπὸ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμο, ἀπέφερε τὴν ἀντιστροφή τῶν ρόλων στὸ ἱστορικὸ προσκήνιο τῆς θεωρίας τοῦ ἐθνικοῦ κέντρου: ἐπιδίωξη ἐνσωμάτωσης στὸ ἑλληνικὸ κράτος ἐκπορευόμενη ἀπὸ τὴν περιφέρεια, καὶ τὸ ἐθνικὸ κέντρο, βάσει τῆς παρακαταθήκης τοῦ Βενιζέλου, διστακτικὸ στὸ νὰ ἀκολουθήσει μαχητικότερη πολιτικὴ ἐναντι τῶν ἐνωτικῶν αἰτημάτων. Ἐμελλε, πάντως,

ή έννοια τοῦ ἔθνικοῦ κέντρου νά τεθεῖ σέ νέα βάση μέ τή δημιουργία τῆς Κυπριακῆς Δημοκρατίας (1960), ἡ ὁποία, ἐμφανιζόμενη ὡς δεῦτερο ἀνεξάρτητο ἑλληνικό κράτος στήν ἱστορία τοῦ ἑλληνικοῦ ἐθνικισμοῦ, προκάλεσε τὸ ψυχολογικό πλέγμα γιά τήν ἐπαναλειτουργία τῶν ἀντανακλαστικῶν τοῦ ἐνωτικοῦ μεγαλοῦδεατισμοῦ. Οἱ συνέπειες ὑπῆρξαν τραγικές καί πάλι ὡς πρὸς τὸν ἱστορικό ρόλο καί τήν ἐπιβίωση τοῦ ἑλληνισμοῦ σέ μιὰ ἱστορική του κοιτίδα. Τὰ ἴδια ἀντανακλαστικά νομίζω ὅτι μπορεῖ νά διαγνώσει κανεῖς, τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν, καί στήν πολιτική τοῦ τουρκικοῦ κράτους ἐναντι τῶν νεόδμητων «τουρκογενῶν» Δημοκρατιῶν τῆς πρώην Σοβιετικῆς Ἑνώσης.

Φαντάζομαι πὼς ὅταν τὸν Σεπτέμβριο τοῦ 1921, ὑπὸ τὴν εὐφορία καί τὴ βεβαιότητα ποὺ προξένησαν οἱ ἀρχικὲς νίκες τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ στὴ μικρασιατικὴ χερσόνησο, ὁ μικρασιάτης λόγιος Πασχάλης Πασχαλίδης ἐξέφραξε τὴν πεποίθησι ὅτι «ἡ Ἑλλάς δὲν δύναται νά ζήσει ἄνευ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, ἥτις ἀποτελεῖ οἶνονι τὸν ἕτερον τῶν πνευμόνων, ἴσως τὸν σπουδαιότερον δι' ὧν ἀναπνέει τὸ ἔθνος», δὲν θά μποροῦσε τότε νά φαντασθεῖ ὅτι ὄχι μόνον ἡ μικρασιατικὴ ἐκστρατεία θά εἶχε τραγικὴ κατάληξι ἄλλα καί ὅτι ὁ ἀλυτρωτικός ἐθνικισμὸς θά εἶχε καί μεταγενέστερα ἐπιπτώσεις ὡς πρὸς τὴ μοῖρα τοῦ ἐξωελλαδικοῦ ἑλληνισμοῦ.

Οἱ ἀπόψεις αὐτὲς δημοσιεῦθηκαν στὸ φύλλο τῆς 2ας Σεπτεμβρίου 1921 τῆς κυπριακῆς ἐφημερίδας *Πάφος*. Ἦταν τὸ πρῶτο φύλλο τοῦ ἐβδομαδιαίου ἐντύπου τοῦ δικηγόρου Λοῖζου Φιλίππου, ὁ ὁποῖος διαπίστωνε τὴν ἐκπαιδευτικὴν πενία καί τὴν οἰκονομικὴν καχεξία τῆς γενέτειράς του, Πάφου, πιστεύοντας ὅτι ἡ θεραπεία τῆς κατάστασι προέβalle ὡς ἔθνικὸ καθήκον ἀλλὰ καί ὡς πρόκριμα τῆς μελλοντικῆς ἐλευθερίας καί τῆς ἐνώσι με τὴν Ἑλλάδα. Ἔτσι καί τὸ Μικρασιατικὸ Ζήτημα καταλαμβάνει ἐξ ἀρχῆς περίοπτη θέση μέ τὴ δημοσίευσιν τοῦ ἀρθρου τοῦ Π. Πασχαλίδη, «Ἡ σημασία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διὰ τὴν Ἑλλάδα».

Ἡ παρούσα ἐργασία τῆς Κυπρίας φιλολόγου Μάγδας Μ. Κυτρομηλίδου, ἡ ὁποία, ὅπως καί ὁ πατέρας τῆς Πασχάλης Πασχαλίδης, ἔχει πολυετὴ καί σημαντικὴ διακονία στὴν ἐκπαίδευσιν καί τὴ λαογραφικὴ ἐρευνά τῆς Κύπρου, διερευνᾷ ἀκριβῶς αὐτὴ τὴ συστηματικὴ καταγραφή τῆς κρισιμότερης φάσι τοῦ Μικρασιατικοῦ Ζητήματος ἀπὸ τίς στήλες τῆς *Πάφου*, ἀπὸ τὸ ἐναρκτήριο φύλλο τῆς 2ας Σεπτεμβρίου 1921 ἕως τὸ φύλλο τῆς 8ης Δεκεμβρίου 1922, ὁπότε καί ἔχουμε ἕνα δραματικὸν *terminus*. Οἱ σελίδες τοῦ βιβλίου, πάντως, δὲν παρέχουν στὸν ἀναγνώστη μόνον ἕνα εὐδύνοπο χρονικὸ αὐτῆς τῆς διετίας, ἀλλὰ, καί ἐδῶ ἔγκειται οὐσιαστικὰ ἡ συμβολὴ τῆς ἐργασίας, ἀναδεικνύουν μιάν ἐνδιαφέρουσα καί σημαντικὴ μαρτυρία ὡς πρὸς τὴν πρόσληψιν τῶν γεγονότων ἀπὸ πνευματικὲς δυνάμεις εὐρισκόμενες ἐκτὸς τοῦ προσκηνίου τοῦ ἱστορικοῦ γίνεσθαι. Ἐπὶ παραδείγματι, στίς 14 Ὀκτωβρίου 1921, τὸ κύριο ἄρθρο τῆς ἐφημερίδας ἐπέχει θέση κατακραυγῆς καί θρήνου γιά τὴν ἐξόντωση τοῦ ἑλληνισμοῦ

ἀπὸ τὸν κεμαλικὸ στρατό, ἐνῶ ὁ συντάκτης του προτρέπει τὴν ἑλληνικὴ κυβέρνησις νὰ κρατήσῃ πάση θυσίᾳ τὰ κεκτημένα ἐδάφη, γιατί «οὐαὶ καὶ ἀλλοίμονον εἰς τὸν ἑλληνικὸν πληθυσμὸν τὸν διαβιῶντα εἰς αὐτά. Μέχρι τοῦ τελευταίου θὰ ὑποστῇ τὴν αὐτὴν ἀθλίαν τύχην τῶν μαρτύρων ἀδελφῶν», ἐνῶ στὸ κύριο ἄρθρο τῆς 11ης Αὐγούστου 1922: «Ἡ διευθέτησις τοῦ Ἐνατολικοῦ ζητήματος. Κρίσιμοι ἐθνικαὶ περιστάσεις» ἐκφράζεται ἡ πεποίθησις ὅτι ἡ ἐπανακατάληψις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἀπὸ τοὺς Τούρκους ἀφ' ἑτέρου δέ, ἡ ἀπώλεια τῆς μικρασιατικῆς χερσονήσου, ἡ ὁποία διακρίνεται γιὰ τὸν πλοῦτον της, θὰ ὀδηγήσῃ τὸ ἑλληνικὸ κράτος σὲ πτώχευσι. Στὶς 24 Νοεμβρίου 1922, ὑπὸ τὸν εὐγλωττον τίτλον «Τὸ τραγικὸν τέλος», ἐκδηλώνεται ἀποτροπιασμὸς γιὰ τὴ θανατικὴ ἐκτέλεσις τῶν ἑξὶ καὶ ἀπευθύνεται ἐκκλησις γιὰ τὴν ψύχραιμην ἀντιμετώπισιν τῆς κατάστασις: «Εὐχόμεθα ὅπως ἡ πατρις ἐξέλθῃ ὅσον τὸ δυνατόν μετ' ὀλιγοτέρας ζημίας ἀπὸ τὰς συνετείας μᾶς πρωτοφανοῦς ἡττις, τὴν ὁποίαν ὑπέστη ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ καὶ τῆς ὁποίας ἄμεσος συνέπεια εἶναι τὰ διαδραματιζόμενα σήμερον ἐν Ἑλλάδι γεγονότα. Ἐκαστος ἐξ ἡμῶν, θέτων τὸ γενικὸν συμφέρον ὑπεράνω κομμάτων, τὴν Πατριδα ὑπεράνω τῶν ἀτόμων, ὀφείλει νὰ ἔχει ὑπ' ὄψιν του ὅτι *salus populi suprema lex esto*».

Ἡ ἐρευνήτρια δὲν περιορίσθηκε, καὶ καλῶς ἔπραξε, μόνο στὴν ἀνάδειξιν τῶν δημοσιευμάτων ποὺ ἀφοροῦν στὶς ἐξελίξεις στὴ Μικρὰ Ἀσία. Κατέγραψε ἐπίσης καὶ δημοσιεύματα ποὺ συσχετίζονται μετ' αὐτὰς εὐρύτερες πτυχὰς τοῦ Ἐνατολικοῦ Ζητήματος καὶ ἰδίως, μετ' αὐτὰ τεκταινόμενα καὶ τὶς ζυμώσεις στὸν κυπριακὸν χῶρον, βοηθώντας ἔτσι τὸν ἀναγνώστη στὸ νὰ παρακολουθήσῃ τὴ διαπλοκὴ τῶν γεγονότων, ἀλλὰ καὶ στὸ νὰ διαμορφώσῃ ἀποψὴν ὡς πρὸς τὴ φυσιογνωμίαν τῆς ἐφημερίδας. Στὴν πληρέστερην κατατόπισιν τοῦ χρήσιμου τῆς ἐργασίας συμβάλλει οὐσιαστικῶς καὶ ὁ σχετικὸς ὑπομνηματισμὸς τῆς συγγραφέως. Ὡς παράρτημα τοῦ βιβλίου δημοσιεύονται τὰ ἄρθρα τοῦ Π. Πασχαλίδου, «Ἡ σημασία τῆς Μικρᾶς Ἀσίας διὰ τὴν Ἑλλάδα» καὶ «Σμύρνη», συνέντευξις τοῦ Μητροπολίτου Πάφου Ἰακώβου Ἀντζουλάτου μετ' ὁν ἀρχιστρατῆγον Ἀναστάσιον Παπούλα στὴ Σμύρνη καὶ ἐγκύκλιος τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κύπρου Κυρίλλου Γ' ἀναφερόμενη στὸν δραματικὸν ἐπίλογον τῆς μικρασιατικῆς ἐστρατείας. Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει καὶ ἡ εἰκονογραφικὴ πλαισίωσις τῶν κειμένων, ἡ ὁποία καθ' ὅσον ἀφορᾷ στὸν μικρασιατικὸν ἑλληνισμὸν ἀντλήθηκε ἀπὸ τὸ φωτογραφικὸν ἀρχειο τοῦ Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν.